

BARKAMOL AVLOD TARBIYASIDA OILA VA JAMIYATNING O‘RNI

Haydarova Mohigul Mamanazar qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti pedagogika yo‘nalishi PED-AU-25-guruh 1-kurs talabasi

guevaraagabriel20@gmail.com

Ilmiy rahbar: Falsafiy va tarixiy fanlar kafedrasida katta o‘qituvchisi

B.A.Tillayev

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19431775>

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada barkamol avlod tarbiyasida oilaning tutgan o‘rni va uning ijtimoiy ahamiyati, oila – jamiyatning asosiy bo‘g‘ini sifatida farzandlarning ma’naviy-axloqiy kamoloti, ijtimoiylashuvi va sog‘lom dunyoqarashga ega shaxs bo‘lib shakllanishida muhimligi va ota-ona mas’uliyati, oilaviy muhitning farzand tarbiyasiga ta’siri, shuningdek, zamonaviy ijtimoiy muhitda oilaning oldida turgan dolzarb vazifalar haqida bayon qiladi.*

***Kalit so‘zlar:** barkamol avlod, oila, axloqiy tarbiya, ijtimoiylashuv, shaxs kamoloti, qadriyatlar, ota-ona mas’uliyati, ijtimoiy institutlar, shaxslararo munosabatlar, mahalla, ijtimoiy rol.*

***Аннотация:** В данной статье рассматривается роль семьи в воспитании гармоничного поколения и ее социальное значение, важность семьи как основной ячейки общества в духовно-нравственном развитии детей, их социализации и формировании как личностей со здоровым мировоззрением, а также ответственность родителей, влияние семейной среды на воспитание детей, а также актуальные задачи, стоящие перед семьей в современной социальной среде.*

***Ключевые слова:** гармоничное поколение, семья, нравственное воспитание, социализация, личностное развитие, ценности, родительская ответственность, социальные институты, межличностные отношения, соседство, социальная роль.*

***Abstract:** This article describes the role of the family in raising a harmonious generation and its social significance, the importance of the family as the main unit of society in the spiritual and moral development of children, their socialization and formation as individuals with a healthy worldview, and the responsibility of parents, the influence of the family environment on raising children, as well as the urgent tasks facing the family in the modern social environment.*

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

***Keywords:** harmonious generation, family, moral education, socialization, personal development, values, parental responsibility, social institutions, interpersonal relationships, neighborhood, social role.*

Barkamol, bilimli va sog‘lom avlod tarbiyasi davlatimizning eng ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Farzand-oila hayotining mazmuni, nasl-nasabining davomchisi va oilaning mustahkam zanjiri hisoblanadi. Aqlli, o‘qimishli, mehnatsevar va odob-axloqli farzand nafaqat oilaning, balki jamiyatning ham boyligidir. Odatda, farzandlar oilada ham ma’nan, ham jismonan ulg‘ayadi. Oila-tarbiya maskani hisoblanib, farzandni axloqiy, ma’naviy, barkamol shaxs bo‘lib voyaga yetishida dastlabki asos oila tarbiyasidan boshlanadi. Oilada tarbiya o‘z kuchiga ega bo‘lishi lozim. Chunki, jamiyatning ertangi kuni farzandlarning yuksak darajadagi ta’lim-tarbiyasi va odob-axloqiga bog‘liq. Ulug‘ alloma Abdulla Avloniy tarbiya haqida “Tarbiya bizlar uchun yo hayot-yo mamot, yo najot-yo halokat, yo saodat-yo falokat masalasidir” [1] degan edi. Yosh avlodni komil inson bo‘lib voyaga yetishida oilaning ijtimoiy roli va ijtimoiy mavqei muhimdir. Buni shu yaqqol isbotlaydiki, shaxsning shakllanishi avvalo oiladan boshlanadi. Ma’lumki, hayot ijtimoiy taraqqiyot sari olg‘a borgani sari odamlar bir-biri bilan shaxslararo munosabatlarga kirishishi tabiiy hol. Bu jarayon esa avvalo oilada, oilaviy munosabatlar asosida vujudga keladi. Oilaviy munosabatlar esa, oilada ijtimoiylashuv jarayoni vujudga kelishi bilan boshlanadi. Ijtimoiylashuv jarayoni esa o‘z navbatida ta’lim-tarbiya, oilaviy muhit, axloqiy qadriyatlarni o‘z ichiga oladi. Har qanday jamiyatda istalgan inson avvalo oilada tarbiyalanadi. Oila kishilarning shunday guruhiki, uning a’zolari bir-biri bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri qon-qarindoshlik munosabatida bo‘lib, guruhning yoshi katta a’zolari bolalarga qarashish va yordam berish majburiyatlarini o‘z zimmlariga oladi. Oila bu tarbiyaning birlamchi va ilk jarayoni vujudga keladigan qo‘rg‘on. Har qanday shaxs avvalo tarbiyani oilada so‘ng esa ta’lim-tarbiya maskanlarida oladi. Bola yoshlik davrida oilada olgan ta’lim tarbiyasini butun umri davomida saqlab qoladi. Bola hayotini asosiy qismini oilada o‘tkazadi, o‘zining ta’sir kuchiga ko‘ra xech qanday tarbiya vositasi oila bilan bellasha olmaydi. Oilada bola shaxsini asoslari tarkib topdiriladi maktabga borganda esa bola shaxs sifatida shakllangan bo‘ladi. Oila –bu o‘ziga xos jamoadir u tarbiyada asosiy o‘ringa egadir.

Abdulla Avloniyning asarlarida xalqimizning milliy qadriyatlari, turmush tarzi, oilada ota-ona va farzand munosabatlari milliy ruhda ifodalangan. Mustaqil O‘zbekistonda oilani mustahkamlash, ko‘p bolali oilalarni ijtimoiy himoya qilish, ma’naviy yetuk, jismonan sog‘lom avlodni tarbiyalash uchun samarali ishlar amalga oshirilmoqda. Bu fikrlarning yorqin davomi va hayotdagi tasdig‘i O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining XIV bob, 76-moddasida oilaning ijtimoiy maqomi belgilab qo‘yilgani va 1998-yil 30-aprelda Oila Kodeksida o‘z aksini topgan.

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Yuqoridagilardan ko‘rinib turibdiki, mustaqil O‘zbekistonda oilani mustahkamlash va uning manfaatlarini himoya qilish davlat ahamiyatiga ega bo‘lgan siyosat darajasiga ko‘tarildi. O‘zbekiston Respublikasida “Oila kodeksi”ning qabul qilinishi mamlakatimizdagi ma’naviy muhitni barqarorlashga, onalik va bolalik huquqlarini himoya qilishga, yoshlar tarbiyasini yaxshilash uchun sharoit va imkoniyatlarni yaratishga qaratilgan. Unda oilaviy munosabatlarning huquqiy, axloqiy asoslari ota-onalarning jamiyat va farzandlari oldidagi burchi masalasiga katta o‘rin berilgan. Oila institutiga e’tibor butun dunyoda katta ekanini sir emas. Xususan, BMT Bosh Assambleyasining 1993-yil 20-sentabrdagi yalpi yig‘ilishida 1994yildan boshlab 15-may “Xalqaro oila kuni” deb e’lon qilinib, uning keng nishonlanishiga kelishilgani ham fikrimizning isbotidir.[2] Bundan ko‘zlangan maqsad bashariyatning diqqat e’tiborini, inson o‘z orzu-umidlari, baxti saodati hamda tinchlikni bog‘laydigan maskan oilaning mustahkam bo‘lishiga qaratishdir. Milliy o‘zlikni anglash oiladan boshlanadi. Oila milliy dunyoqarash manbai sifatida bolalarga milliy mafkurani, oilaning nasldan-naslga o‘tib kelayotgan an‘analarini shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Chunki ma’naviy - milliy ruh kezgan oilagina jamiyatga haqqoniy tayanchlarni yetkazib berishga qodir. Oila-bolaning xulqi va dunyoqarashi shakllanishida hal qiluvchi asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi. Har bir oilada kamol topayotgan o‘g‘il-qizlar o‘z ota-onalaridan o‘zlashtirgan dunyoqarashlarini, turmush tajribalarini, oilaviy an‘analarini, qadriyatlarini o‘z oilaviy qoidalariga aylantiradilar. Kengroq ma’noda aytadigan bo‘lsak, oila tabiati, iqlimi ota-ona tarbiyasining mahsuli bo‘lib maydonga keladi. Bu esa farzandlarning dunyoqarashiga shakl, mazmun berib meros tarzida avloddan-avlodga o‘tib boradi. Ota-onalar va oiladagi kattalar o‘zlarining oilaga, ro‘zg‘orga, farzandlarga, atrofdagi insonlarga qarindosh-urug‘, qo‘ni-qo‘shni, mehnatga bo‘lgan munosabatlarida bolalarga tarbiyaviy ta’sir ko‘rsatib boradilar. Oilada ota-onaning mehri, bobo-buvilarning o‘gitlari, mehr-muruvvat va g‘amxo‘rlik ko‘rsatishlari voyaga yetayotgan o‘g‘il-qizlar tarbiyasida, ruhiyatida o‘z aksini topadi. Oilada farzandlarning ruhan va jismonan sog‘lom bo‘lib o‘sishiga oila muhitining ta’siri kattadir, chunki oilaviy muhit qanday bo‘lsa, bolalar ham xuddi shu muhit ta’sirida ulg‘ayadilar. Oila muhiti bolalarga ta’sir ko‘rsatish bilan birgalikda uni atrofidagi hayotga moslaydi. Jamiyatda esa bolalarni ruhan va jismonan sog‘lom qilib voyaga yetkazish ota-onaning nafaqat shaxsiy ishi, balki, ijtimoiy burchi hamdir. Shunday ekan har bir ota-onaning burch va vazifasiga ma’suliyat bilan yondoshib, oilada har tomonlama sog‘lom turmush tarzini qaror toptirish, uning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligi, farovonligiga erishish bilan bir qatorda, bilimli, aql-zakovotli, uddaburon, zukko, ruhan va ma’naviy barkamol insonni voyaga yetkazish, shuningdek, oila an‘analari, kasb-kori, shajarasining davomiyligini ta’minlash, farzandni bo‘sh vaqtini unumli o‘tkazishga erishish, giyohvandlik, axloqsizlik, aqidaparastlik kabi

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

ba’zi bir illatlarning paydo bo’lishiga yo’l qo’ymaslik va boshqalar kiradi. Oila, turmush va vijdon qonunlari asosida quriladi va ushbu dargoh muqaddas hisoblanadi, shuning uchun ham “Vatan-ostonadan boshlanadi” deb bejizga aytilmagan.

Oila tarbiyasi – bu umuminsoniy jarayonning shunday bosqichidirki, keyinchalik butun umri davomida oladigan marifat va hayot saboqlari uchun asos, zamin poydevor vazifasini o'taydi. Har bir ota-ona oz burchlarini anglagan holda oilani mustahkamligini taminlaydigan hamma xususiyatga to'liq rioya qilishga harakat qilishi, uning vazifa va maqsadlarini tushunishi shart[3].

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 30-iyun kuni bo’lib o’tgan “Kamolot” yoshlar ijtimoiy harakatining IV qurultoyidagi nutqida takidlaganidek, “Bugungi kunda yurtimizda tobora keng tarqalib borayotgan. “Oz bolangni ozing asra” degan davat faqat quruq shior bolib qolmasdan, har bir ota-ona, har bir fuqaroning qalbiga chuqur kirib borishi amaliy harakatga aylanishi zarur. Buning uchun bu masalani, yani ota-onalarning farzandlar tarbiyasi uchun masuliyatini va burchini huquqiy asosda mustahkamlab qoyish vaqti keldi, deb o’ylayman” [4].

Xulosa o’rnida aytish kerakki barkamol avlod tarbiyasida ham oila ham jamiyat ham ijtimoiy muhit juda ham muhim hisoblanadi. Yosh avlod tarbiyasiga befarq bo’lmaslik zarur chunki kelajak avlod bu bizning kelajagimiz poydevoridir.

Yoshlarni ma’nan ham ruhan qo’llab quvvatlashimiz bu barchamizning burchimiz hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdulla Avloniyning” Turkiy Guliston yoxud axloq” naashr Toshkent, "Maktab" nashriyoti 1913-yil.
2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga sharh. – Toshkent: "O‘zbekiston", 2023. – 345-350-betlar.
3. I.A. Karimov I.A. “Ozod va obod Vatan, erkin va faravon hayot - pirovard maqsadimiz”. T., O‘zbekiston. 2000.
4. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 30-iyun kuni bo’lib o’tgan Kamolot yoshlar ijtimoiy harakatining IV qurultoyidagi nutqi.